

Znani i mniej znani potomkowie Tomasza. Z tajemnic genealogii hrabiów Ostrowskich (cz. 4)

Po blisko ośmiu latach wdowieństwa, 5 marca 1821 r. Antoni hr. Ostrowski poślubił w Kościele Mariackim w Krakowie Antoninę Józefę Marię Kokoszka-Michałowską herbu Jasieńczyk (1799-1871), siostrę najwybitniejszego malarza polskiego romantyzmu Piotra Michałowskiego (1800-1855), o którym pisałem w cz. 2 niniejszego cyklu.

Z małżeństwa tego urodziło się dziesięcioro dzieci: Antoni Józef Tomasz (1822-1861), Ludwik (1828-1891), Józefa (1824-1851), Jadwiga (1826-1832), Matylda (1827-1863), Kazimierz (1828-1891), Zbigniew (1830-1832), Teresa (1831-1903), siostra miłosierdzia w zakonie św. Wincentego à Paulo w Poznaniu; Tadeusz Leon (1834-1911), Tekla (1837-1880) [il. 1].

Spośród wymienionych potomków pozostawiło tylko dwoje najmłodszych, urodzonych już na emigracji we Francji.

Tadeusz Leon (1834-1911), oficer francuski, kawaler Legii Honorowej, 1 grudnia 1863 r. poślubił w Warszawie Ludwikę Kuczyńską herbu Ślepowron (1839-1906), dziedziczkę dóbr w Korczewie nad Bugiem, dając tym samym początek korczewskiej linii hr. Ostrowskich. Przyzwyczajony jednak do życia we Francji (gdzie się urodził) wkrótce do niej powrócił i resztę życia spędził bez żony w Paryżu. Tam zmarł, pochowany został w Montmorency. Tadeusz i Ludwika mieli córkę Cecylię (1865-1877) i syna Aleksandra Antoniego Feliksa (1866-1904) [il. 2], pasjonata botaniki (sprowadzał do swego parku wiele rzadkich drzew) i zoologii (przez kilka lat trzymał w Korczewie wielbłąda dla swego przyjaciela Henryka Ciecierskiego). 29 kwietnia 1893 r. poślubił on w Kretyndze (dziś na Litwie) Helenę Klotyldę hr. Tyszkiewicz-Łohojską (1876-1953) [il. 3]. Mieli synów Krystyna Marię Antoniego (1894-1980) [il. 4] i Leona Grota (1896-1912).

Krystyn Maria Antoni hr. Ostrowski, doktor praw i inżynier agronom, 18 lutego 1918 r. w Monachium poślubił Wandę Stefanię Paulinę Krafft (1895-1951) [il. 5], córkę przemysłowca pochodzenia niemieckiego (z rodziny od dawna osiadłej w Polsce), kobietę wyemancypowaną i obdarzoną talentem artystycznym (studiowała malarstwo w Warszawie, Wiedniu, Heidelbergu i Monachium). Mieli córki: Renatę Marię Krystynę (1920-2002) [il. 6], żonę Hieronima Dzierżykraj-Morawskiego herbu Drogosław (Nałęcz) (1917-1985), o którym niżej będzie jeszcze mowa, oraz Joannę Helenę Beatę (ur. 1931) [il. 7], żonę Rodneya Mervina Johna Harrisa (1932-2007).

Krystyn uczestniczył w życiu politycznym i społecznym. U początków II Rzeczypospolitej uczestniczył w bliżej dziś nieznannej zagranicznej misji Czerwonego Krzyża. Pełnił funkcję prezesa Rady Naczelnej Związków Drzewnych w Polsce, a od 1931 r. do wybuchu wojny był również prezesem Międzynarodowego Komitetu Drzewnego przy Lidze Narodów. Związany był blisko ze środowiskiem ziemiańskich konserwatystów, sympatyzował z obozem marszałka Józefa Piłsudskiego. Wśród bliskich znajomych Ostrowskich byli czołowi politycy obozu piłsudczyków, m.in. pułkownicy Kazimierz Świtalski (1886-1962) i Ignacy Matuszewski (1891-1946). W chwili wybuchu II wojny światowej Ostrowscy przebywali w Korczewie. W początkach września 1939 r. pojawił się tam płk Ignacy Matuszewski, były minister skarbu i redaktor naczelny „Gazety Polskiej”, oraz jego żona, Halina Konopacka (1900-1989) – urodzona w Rawie Mazowieckiej słynna sportsmenka, pierwsza polska złota medalistka olimpijska (rzut dyskiem na IX Letnich Igrzyskach w Amsterdamie w 1928 r.). To właśnie Matuszewski najprawdopodobniej namówił Ostrowskich, aby opuścili Korczew i dołączyli do transportu złota ewakuowanego ze skarbcza Banku Polskiego w Warszawie. Przyczyną tej decyzji prawdopodobnie były międzynarodowe kontakty hr. Ostrowskiego, jego znajomość języków obcych i krajów, przez które wiodła trasa ewakuacji. Do transportu dołączyła rodzina Krystyna: żona Wanda, córka Beata (w rodzinie używano jej trzeciego imienia) i matka Helena z hr. Tyszkiewicz-Łohojskich. W Polsce pozostała starsza córka Renata, we wrześniu 1939 r. pielęgniarka w Szpitalu Maltańskim. Na krótko

powróciła do Korczewa, jednak wkrótce przez Włochy przedostała się do Francji, gdzie w 1940 r. spotkała się z rodziną. Po zajęciu Francji przez Niemców, przedostała się do Casablanki w Maroku, skąd wyjechała do Wielkiej Brytanii. Pozostała część rodziny przedostała się do Portugalii, skąd dopiero w 1942 r. udało się przenieść do Wielkiej Brytanii. W Portugalii Krystyn hr. Ostrowski uczestniczył w pracach Komitetu Międzysojuszniczego, który koordynował działalność charytatywną dla przebywających w tym kraju obywateli państw koalicji antyniemieckiej. Wanda oddawała się swej artystycznej pasji, jej akwarele wystawiano w lizbońskiej galerii.

W Londynie Krystyn hr. Ostrowski stał się jednym z czołowych działaczy utworzonej w połowie 1949 r. Niezależnej Grupy Społecznej – organizacji, która skupiała emigrantów o różnych światopoglądach zrażonych dotychczasową polityką działających na Zachodzie polskich partii politycznych, stojącej na stanowisku legalizmu, czyli prawnej kontynuacji II Rzeczypospolitej w warunkach emigracyjnych. Członkowie tej organizacji dużą wagę przywiązywali do zapewnienia rządowi polskiemu na uchodźstwie własnych, niezależnych źródeł finansowania, dlatego też uczestniczyli w powołaniu i funkcjonowaniu tzw. Skarbu Narodowego, który zbierał fundusze wśród Polonii i emigracji polskiej na całym świecie. Krystyn Ostrowski był członkiem komisji Skarbu Narodowego w Wielkiej Brytanii. Renata hr. Ostrowska po wojnie rozpoczęła pracę w BBC, gdzie prowadziła nawet własną audycję radiową. Emigracyjny pisarz i publicysta (w 1956 r. powrócił do Polski) Stanisław Cat-Mackiewicz (1896-1966), krótkotrwałe premier rządu RP na uchodźstwie, zadedykował Renacie hr. Ostrowskiej swą książkę o Stanisławie Auguste Poniatowskim. Jak plotkowano w środowisku emigracji polskiej, miało łączyć ich coś więcej niż przyjaźń... Krystyn hr. Ostrowski, jako wdowiec, 8 maja 1965 r. poślubił w Londynie Eileen Bernadette Rook (1915-1986). Zmarł w Londynie. W 1983 r. Beata hr. Ostrowska-Harris sprowadziła prochy ojca do kraju i pochowała w krypcie kościoła w Knychówku. W latach 80. XX w. córki hrabiego zaczęły przyjeżdżać do Korczewa, a w 1990 r. powróciły na stałe do Polski. Odzyskały pałac (zdeprawowany w czasie wojny przez Niemców, a przejęty po wojnie przez państwo i zamieniony m.in. na sklep z butami, kino i magazyn nawozów sztucznych) i poświęciły się przywróceniu mu dawnej świetności.

Tekla hr. Ostrowska (1837–1880) 17 czerwca 1866 r. w Warszawie wyszła za Tadeusza Dzierżykraj-Morawskiego herbu Drogosław (Nałęcz) (1821-1888). Tadeusz był działaczem społeczno-politycznym, m.in. wicemarszałkiem Sejmu Wielkiego Księstwa Poznańskiego, odznaczonym wysokimi odznaczeniami pruskimi (w latach 70. XX w. rodzina przekazała je do Gabinetu Numizmatycznego Muzeum Narodowego w Szczecinie). Jego ojciec, gen. Franciszek Dzierżykraj-Morawski (1783-1861), był ministrem wojny w czasie powstania listopadowego. Tekla i Tadeusz mieli troje dzieci: Matyldę Marię (1867-1869), Franciszka Wojciecha (1868-1938) [il. 8] i Teresę Anielę (1870-1933).

Franciszek Wojciech Dzierżykraj-Morawski był redaktorem naczelnym „Kuriera Poznańskiego”, posłem do pruskiego parlamentu, autorem wielu prac politycznych i ekonomicznych w języku polskim, niemieckim i francuskim. Uchodził za konserwatystę i ugodowca. Od ok. 1910 r. kontaktował się z posłem francuskim w Paryżu, któremu według własnych twierdzeń miał dostarczać informacji o sytuacji w Niemczech. Charakter jego kontaktów z Francuzami nie został dostatecznie wyjaśniony, jednak po I wojnie światowej przez kilkanaście lat przebywał we Francji, odznaczony został orderem Legii Honorowej. Zmarł w Krakowcu (dziś na Ukrainie, przy granicy z Polską) i tam został pochowany.

12 października 1892 r. w Skalmierzycach (w powiecie ostrowskim) poślubił Wiktorię hr. Łubieńską herbu Pomian (1874-1949). Mieli sześcioro dzieci: Edwarda (1893-1895); Antoniego (1895-1932), porucznika rezerwy Wojska Polskiego, męża Marii Anny hr. Zaleskiej herbu Dołęga (1898-1986); Henryka Kazimierza (1907-1981), męża Cecylii Stempel (1908-1994); Elżbietę Marię (1909-2003); Marię Magdalенę (1912-1986) i Ludwika (1914-1986), męża Krystyny Jury

(1928-2005).

Teresa Aniela Dzierżykraj-Morawska 29 kwietnia 1889 r. w Pępowie (w powiecie gostyńskim) wyszła za Stanisława Stefana Kostkę Dzierżykraj-Morawskiego herbu Drogosław (Nałęcz) (1850-1908). Ich dziadkowie byli braćmi. Teresa i Stanisław mieli pięcioro dzieci: Teklę (1890-1941) [il. 9], żonę Edwarda Bronisława Mariana Potworowskiego herbu Dębno (1885-1939) [il. 10]; Kajetana Józefa Wojciecha (1892-1973) [il. 11], męża Marii Barbary Stanisławy Turno herbu własnego (Kotwice) (1893-1971); Tadeusza Leona Jana Chrzyciela (1893-1974), męża Julii Marii Anny księżnej Lubomirskiej herbu Drużyna (1894-1982); Józefę Marię (1894-1979), męża Adama Leona Kicińskiego herbu Rogala (1872-1959) – oficera armii austro-węgierskiej i generała brygady Wojska Polskiego - i Jana Kantego (1900-1976), męża Anny Marii Małgorzaty Turno herbu własnego (Kotwice) (1898-1942), a następnie Barbary Moes (1905-1967). Ciekawostką jest, że żony Kajetana i Jana były kuzynkami (ich ojcowie byli braćmi).

Mąż Tekli Dzierżykraj-Morawskiej, Edward Potworowski uczestniczył w powstaniu wielkopolskim. Był ziemianinem i działaczem społecznym: prezesem Powiatowego Towarzystwa Kółek Rolniczych powiatu gostyńskiego (1927-1939), przewodniczącym Rady Nadzorczej Towarzystwa Ubezpieczeń „Vesta” (1922–1939) oraz prezesem Katolickiego Związku Młodzieży Męskiej (1934–1939). 21 października 1939 r. został rozstrzelany przez Niemców w grupie zakładników na rynku w Gostyniu Wielkopolskim. Tekla i Edward mieli pięcioro dzieci: Gustawa (1912-1970), Franciszka (1914-1983), Andrzeja (1916-1922), Teresę (1920-2000) i Edwarda (1923-2001).

Kajetan Józef Wojciech Dzierżykraj-Morawski był politykiem, dyplomatą i publicystą. Od 1918 r. pracował w Ministerstwie Spraw Zagranicznych. Przygotowywał polską akcję plebiscytową na Warmii, Mazurach i Powiślu. W latach 1923-1924 pełnił obowiązki Komisarza Generalnego RP w Wolnym Mieście Gdańsku, następnie był ministrem-rezydentem przy Lidze Narodów w Genewie. W latach 1925-1926 był wiceministrem spraw zagranicznych, w maju 1926 r. przez pięć dni pełnił obowiązki ministra. W 1929 r. wszedł w skład polsko-niemieckiej Komisji Mieszanej dla Górnego Śląska (w randze wiceministra). W latach 30. był m.in. prezesem Wielkopolskiej Izby Rolniczej, prezesem Ogólnopolskiego Związku Eksporterów Zboża, prezesem Związku Izb i Organizacji Rolniczych RP. W listopadzie 1936 r. został wiceministrem skarbu, a w 1938 r. objął nadzór nad Departamentem Cel i Departamentem Podatków i Opłat.

Po wybuchu II wojny światowej ewakuował się wraz z rządem do Rumunii. W październiku 1939 r. reorganizował ambasadę polską w Bukareszcie. W listopadzie 1939 r. znalazł się w Paryżu, gdzie został kierownikiem Oddziału Politycznego w Biurze Badań Celów Wojny przy Rządzie Polskim. W lutym 1941 r. opuścił Francję i przedostał się do Londynu. Od maja do września 1941 r. kierował poselstwem RP przy emigracyjnym rządzie czechosłowackim dr. Edvarda Beneša. 1 października 1943 r. został pierwszym zagranicznym ambasadorem przy Komitecie Wolnej Francji w Algierze, a następnie ambasadorem rządu RP w Paryżu (oficjalnie uznawany do początku lipca 1945 r., gdy Francja uznała Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej w Warszawie). Jako nieoficjalny „Ambasador Wolnych Polaków” (przedstawiciel polskiego ośrodka politycznego emigracji w Londynie) pozostał we Francji. Ostatnie lata życia spędził z żoną w Domu Spokojnej Starości Polskiego Funduszu Humanitarnego w Lailly-en-Val, który założono z jego inicjatywy w 1957 r. gdzie mieszkał wraz z żoną w ostatnich latach życia. Napisał kilka książek, współpracował z polskimi czasopismami emigracyjnymi. Był związany z Rozgłośnią Polską Radia Wolna Europa, biorąc udział w audycjach dokumentalnych i pogadankach historycznych. Jego niezależność drażniła władze PRL, był więc obiektem niewybrednych ataków propagandy zarówno w Polsce, jak we francuskiej prasie komunistycznej. Cenił go natomiast prezydent V Republiki Francuskiej gen. Charles André Joseph Marie de Gaulle (1890-1970).

10 stycznia 1915 r. Kajetan Dzierżykraj-Morawski poślubił w Poznaniu Marię Barbarę Stanisławę Turno herbu własnego (Kotwice). Mieli czworo dzieci:

Hieronim Dzierżykraj-Morawski (1917-1985) był mężem kolejno: Renaty Marii Krystyny hr. Ostrowskiej herbu Rawicz (1920-2002), Hazel Jackson (ur. 1920), Elżbiety Barcza de Nagyalasonyi (1930-1981) i Heather o nieznanym nazwisku rodowym (ur. 1960). Pierwsza żona Hieronima (poślubiona 16 stycznia 1943 r. w Londynie; rozwód w 1948 r.) również była praprawnuczką Antoniego hr. Ostrowskiego; pradiadek Renaty (Tadeusz Leon hr. Ostrowski) i prababka Hieronima (Tekla z hr. Ostrowskich Dzierżykraj-Morawska) byli rodzeństwem. Hieronim zmarł w Johannesburgu (Republika Południowej Afryki). Z małżeństwa z Hazel Jackson miał córkę Magdalenę Alicję Teresę (ur. 1954 w Sydney).

Barbara Maria Dzierżykraj-Morawska (1921-2007) [il. 12] 10 lutego 1946 r. wyszła w Paryżu za Włodzimierza Ignacego hr. Halka-Ledóchowskiego herbu Szaława. Był on synem wymienionego w cz. 1 niniejszego cyklu gen. Ignacego Kazimierza hr. Halka-Ledóchowskiego (1871-1945), czyli – tak jak żona – prapraprawnikiem Tomasza hr. Ostrowskiego; praprababka Włodzimierza (Julia z Ostrowskich hr. Ledóchowska) i prapradziadek Barbary (Antoni hr. Ostrowski) byli przyrodnim rodzeństwem.

Barbara i Włodzimierz adoptowali dwóch synów, którym nadali nazwisko Ledóchowskich.

Barbara ukończyła studia w Londynie, następnie osiadła z rodziną w Republice Południowej Afryki. Działała na rzecz praw człowieka, sprzeciwiając się polityce apartheidu. Współpracowała m.in. z biskupem Desmondem Mpilo Tutu (laureatem Pokojowej Nagrody Nobla w 1984 r.). Pod koniec życia wróciła do Polski, zmarła w Konstancinie-Jeziornie, pochowana została w Podkowie Leśnej.

Magdalena Maria Dzierżykraj-Morawska (1922-1944) [il. 13] zdała maturę na tajnych kompletach, działała w Kedywie (Kierownictwie Dywersji) i kontrwywiadzie Armii Krajowej oraz w Konfederacji Narodu. Używała pseudonimów „Magdalena” i „Magda”. Współpracowała z podziemnym pismem „Sztuka i Naród” (jego ostatnim redaktorem był Tadeusz Gajcy). W czasie powstania warszawskiego łączniczka dowódcy Zgrupowania „Radosław” (w stopniu sierżanta, zmarła w wyniku odniesionych ran 6 sierpnia 1944 r.

Maciej Eustachy Dzierżykraj-Morawski (ur. 1929) [il. 14] jako nastolatek działał w służbie sanitarnej Armii Krajowej, po wojnie należał do Organizacji Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego (młodzieżówki Polskiej Partii Socjalistycznej), krótko studiował psychologię w Poznaniu. W 1946 r. wyjechał do Francji, gdzie mieszka do dziś. Studiował w Paryżu i Strasburgu. Przez wiele lat był korespondentem Radia Wolna Europa, bliskim współpracownikiem Jana Nowaka-Jeziorańskiego. Współpracował też z paryską „Kulturą” i prasą francuską. Jest honorowym prezesem Stowarzyszenia Pracowników, Współpracowników i Przyjaciół Rozgłośni Polskiej Radia Wolna Europa Imienia Jana Nowaka-Jeziorańskiego w Warszawie oraz Polskiego Funduszu Humanitarnego we Francji, a także kawalerem maltańskim. Odznaczony m.in. Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski. Wydał cztery tomy dzienników „*Dwa brzegi. Zapiski weterana zimnej wojny*”. Entuzjasta Internetu, prowadzi blog „Widziane z Paryża” [<https://morawskimaciej.wordpress.com>]. 26 października 1968 r. poślubił (w Vandoeuvre-lès-Nancy we Francji) Jadwigę Żeromską (ur. 1934), z którą ma córkę Natalię (ur. 1970), żonę Raymonda Bocti (ur. 1970).

dr Daniel Warzocha

Bibliografia:

Archiwum Główne Akt Dawnych, Archiwum Ostrowskich z Ujazdu, sygn. 1: *Monografia rodu Ostrowskich herbu Rawicz. Ze źródeł archiwalnych zebrana i ułożona przez Aleksandra Włodarskiego Starszego Adjunkta Archiwum Głównego, wydana staraniem Hr. Juljusza Ostrowskiego w Warszawie 1899* (rękopis).

Minakowski M.J., *Genealogia potomków Sejmu Wielkiego*, www.sejm-wielki.pl [dostęp: 01-02.04.2020]

Polski Słownik Biograficzny (wersja internetowa), www.ipsb.nina.gov.pl [dostęp: 01-02.04.2020]

Wikipedia, wolna encyklopedia, <https://pl.wikipedia.org> [dostęp: 01-02.04.2020]

Pałac w Korczewie. Historia, <https://korczew-palac.pl/historia/> [dostęp: 02.04.2020]

Wróbel J., *Hrabianki, wojna i złoto*, <https://www.superkalejdoskop.com/index.php/ct-menu-item-7/362-hrabianki-wojna-i-zoto> [dostęp: 02.04.2020]

Ilustracje:

1		<p>Tekla hr. Ostrowska (1837-1880), najmłodsza córka Antoniego, wnuczka Tomasza hr. Ostrowskiego, na obrazie Piotra Michałowskiego (www.artnet.com)</p>
---	--	---

2

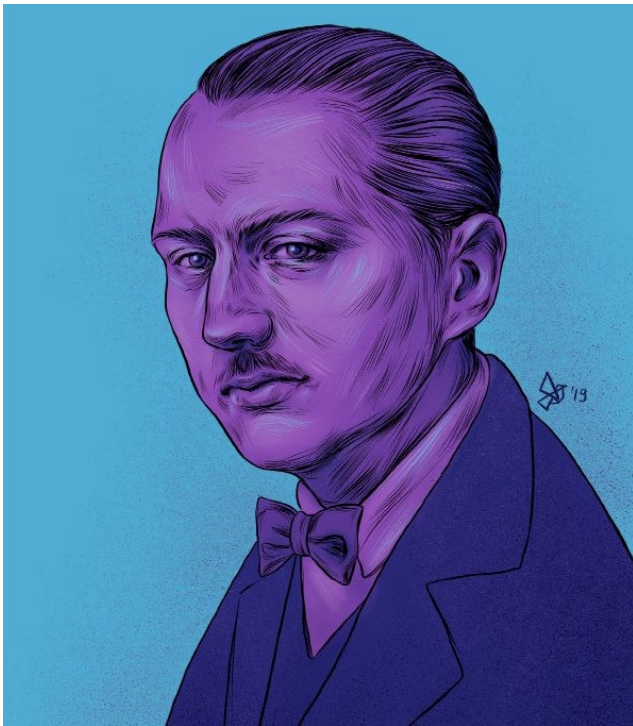
Aleksander Antoni Feliks hr. Ostrowski (1866-1904), wnuk Antoniego, prawnuk Tomasza hr. Ostrowskiego (www.geni.com)

3

Helena Klotylda z hr. Tyszkiewicz-Łohojskich hr. Ostrowska (1876-1953), żona Aleksandra Antoniego Feliksa hr. Ostrowskiego (www.geni.com)

4

Krystyn Maria Antoni hr. Ostrowski (1894-1980), prawnuk Antoniego, praprawnuk Tomasza hr. Ostrowskiego (krainabugu.pl)

5

Wanda Stefania Paulina z Krafftów hr. Ostrowska (1895-1951), żona Krystyna Marii Antoniego hr. Ostrowskiego (www.muzeumsiedlce.art.pl)

6		<p>Renata hr. Ostrowska (1920-2002), praprawnuczka Antoniego, prapraprawnuczka Tomasza hr. Ostrowskiego (www.scena24.siedlce.pl)</p>
7		<p>Beata hr. Ostrowska-Harris (ur. 1931), praprawnuczka Antoniego, prapraprawnuczka Tomasza hr. Ostrowskiego (fot. Kacper Lisowski, www.mazovia.pl)</p>
8		<p>Franciszek Wojciech Dzierżykraj- Morawski (1868-1938), wnuk Antoniego, prawnuk Tomasza hr. Ostrowskiego – na zdjęciu z 1912 r. (www.porta-polonica.de)</p>

9

Tekla z Dzierżykraj-Morawskich Potworowska (1890-1941), prawnuczka Antoniego, praprawnuczka Tomasza hr. Ostrowskiego (gaso-gostyn.pl)

10

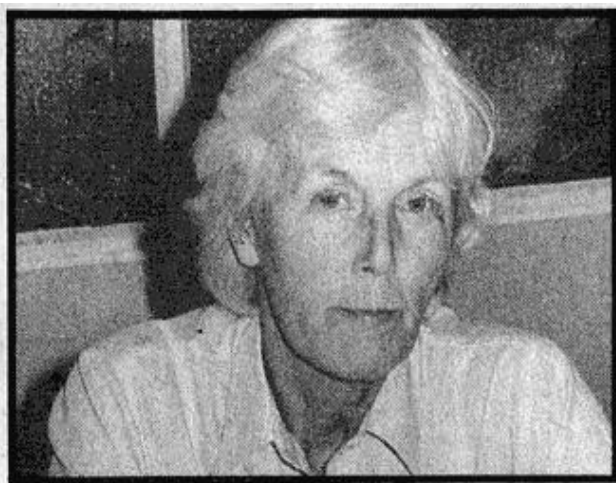
Edward Potworowski (1885-1939), mąż Tekli z Dzierżykraj-Morawskich Potworowskiej (gaso-gostyn.pl)

11

Kajetan Dzierżykraj-Morawski (1892-1973), prawnuk Antoniego, praprawnuk Tomasza hr. Ostrowskiego (pl.wikipedia.org)

12

Barbara z Dzierżykraj-Morawskich Ledóchowska (1921-2007), praprawnuczka Antoniego, prapraprawnuczka Tomasza hr. Ostrowskiego (www.ledochowski.eu)

13

Magdalena Maria Dzierżykraj-Morawska (1922-1944), praprawnuczka Antoniego, prapraprawnuczka Tomasza hr. Ostrowskiego (pl.wikipedia.org)

14

Maciej Eustachy Dzierżykraj-Morawski (ur. 1929), praprawnuk Antoniego, prapraprawnuk Tomasza hr. Ostrowskiego na zdjęciu z 2012 r. (fot. Mariusz Kubik, pl.wikipedia.org, licencja CC BY 3.0)